

Грамада

Излизаше по ова време „Българска Илюстрация“, печат и издание на Янко Ковачев.

Другаря ни, който работеше в печатницата на Ковачев, донасяше в дома излезлите книжки, или, както се казваха, свезки. Имаше в тях ликове на някои военачалници в руската войска, а също и на някои български воеводи и дейци. Ние с интерес разглеждахме картините в илюстрацията. От четивата само върху някои разказчета се спирахме.

В една новоизлязла свезка от илюстрацията гледаме — между картините дълги тесни колони със стихове, с късички стихове. Четем заглавието — Грамада, поема из шопския живот. И пак от Ив. Вазов. След „Избавление“ и след Видул ние знаехме вече, че и това ще е нещо хубаво. Зачетохме го:

Залибил е млади Камен
Цена хубавица
И за Цена все милее
Негова душица...

И пак тъй леко, плавно и гладко върви четенето, както и при Видул. И същата музика за ухото, както и там. Но тук разказът е по-свързан, по-широк и по-увлекателен.

Изчетохме поместеното в илюстрацията на един джх. Но каква неприятност! Тъжно в най-интересното място поемата се прекъсва

Едва изтраяхме да излезе и следната свезка. И със жадност дочетохме поемата до край.

Впечатлението ни от това ново творение на Вазова беше още по-силно. Живо и ярко е обрисуван тук цял един къс из живота на непознат нам селски край. Разказът е от времето на робството и на освобождението, време тъй близко до нас. Разказаните в поемата събития — върната любов на Камен и Цена, бягството им, жестокостта на Цеко, презрението на селяните към него, чудноватото им отмижение чрез грамадата на проклятието и, най-после, щастливото завръщане на Камена и освобождаване на Цена — всичко това ни увличаше и трогваше. Пред нас като живи изпъкнаха героите — главно, юначния Камен и звероподобния Цеко.

И започнахме често да четем и препрочитаме и Грамада, както правехме и с Видул. Това ни докарваше истинска наслада. Полека-лека и от тая поема ние вече знаехме голяма част наизуст. Един най харесваше известен къс — и него бе запомнил. Друг се увличаше от други къс и него си повтаряше.

Т. Г. Влайков

Иван Вазов (Моя надгробен венец)

Тъжно се веят черните знамена, а слънцето сияе както всякога. В тия кристално-прозрачни дни на прекрасната балканска есен слънцето е особено ласкаво на прощаване

Но не тези черни знамена създават впечатление на траур в София. Тоя траур е в сърдцата на българския народ, във всички сърдца, за които е съзпо най-свещеното достойнство на страната — творчеството на нейния талант.

Може да се завоюват нови области, и тях ще отнемат. Може да се натрупат огромни богатства, и тях ще превърнат в прах с едно движение на ръката истинските владетели на света — златните крале на борсата. Единично народното творчество не се бои нито от нападенията на враговете, нито от борсовите крале. Може да изгори безценна библиотека, и божествената книга да се превърне в купчина пепел, но творчеството ще остане неприкосновено. Творчеството — това е народната душа. Националността — това не е отделната личност. Националността — това е песента, приказката, романа, трагедията.

Живота без творчество е също като лице без очи.

Ако Толстой бе прав, като казваше, че хората не са нищо друго, освен прозорчета, през които Бог гледа света, то творчеството е околото, с което човека съзерцава Бога.

Ето защо, когато в една страна умира краля, това може да бъде голяма загуба за страната, ако краля е бил добър, умен и милостив към своите поданици. Но тази загуба може да бъде запълнена.

Когато пък в страната умира поет, загубата е непоправима. Разбира се, може да се яви нов поет, но той не може да замести първия, макар и да го превъзхожда по талант.

В едно с Вазова умря цяла творческа епоха в страната — разбирам творческа

не само в художествен, но и в политически смисъл: романтичната епоха, епохата на българския героизъм.

II

Голямо щастие е, макар и в такава малка страна като България, да доживее човек до такова признание, с каквото се ползуваше Вазов. В библиотеките, в обществените учреждения, — навсякъде да виждаш своето изображение на платно, на хартия, гипс и в бронз; да срещаш своето име в отечествените хрестоматии и учебници и да знаеш, че по твоите произведения са се възпитавали, възпитават се и ще се възпитават цели поколения, на улиците да срещаш минувачи — възрастни, старици и деца — които почти с благоговение навещат пред теб глава, нима това не е всичко, което може да пожелае човек!

Само преди една година аз присъствувах на юбилейното тържество на Вазова. Рядко правителството и народа в коя и да е страна са били така с еднакво чувство на уважение към писател. Юбилейното тържество на Вазова бе единодушно, казал бих, всенародно. Нямаше съсловие, общество, кружок, които да не приветствуват Вазова. Поета не можеше да не се разчувствува от такова единодушие в отношенията към него, и аз чувах, как трепереше от възмущение гласа му, виждах как сжлзи на умиление течеха по лицето му, когато детските гласове прославяха неговите заслуги към родината.

Аз не се чувствах чужд на тоя празник. Като руски писател аз бях горд за славянството, за България, която е създавала такъв светъл писател-борец. Както ми каза някога един мѝджр старец, Абас-Ефенди, син на персийския пророк Боаба за Толстой: „Той, подобно парата из земните недра, се яви из глбините на народния дух, поди се високо над родната земя като благотворен дъжд“, — тъй също може да се каже и за Вазова. Двойно по-горд бях аз, като русин, знаейки, че Вазов е възпитал своя талант чрез руската литература; чрез Пушкина, Лермонтова, Толстого, Тургенева, Гоголя, и че соковете на мощното дърво, което се нарича руско творчество, са хранили творческите сили на Вазова. Помня, когато пръв път видях Вазов на улицата в София, обхвана ме странно чувство. Вече сама по себе си неговата висока, права фигура, неговата красива глава с гъсти сребърни коси, изразителното лице, в което имаше нещо лъжско, привличаха към себе особено вни-

мание. В цялия му външен вид сякаш личеше благословението Божие. Ще кажа нещо повече; Вазов приличаше на своите произведения, както приличаха на своите произведения Гюте, Байрон, Шели даже, да речем и Оскар Уайлд. Това сходство, разбира се, съвсем не е задължително и степента на гениалността тук, не ще и дума, няма нищо общо. Това е просто щастливо съчетание. Затуй пък именно то заслужава да бъде отбелязано у Вазова. Той беше още добър за своите седемдесет и няколко години, този щастлив старец, и ржкостисканието му когато се запознах с него, беше твърдо и здраво, макар в гласа да се чувствуваше вече старческа глухавост и отпадналост.

Както всички художници на старини, той бе твърде чувствителен и сжлзите често се появяваха в очите му от скръб, както и от възторг.

Един ден преди неговата мигновена и споййна смърт аз го видях на улицата. Той вървеше по осветената от слънцето страна на улицата, очевидно, току-що избръснат в най-близката бръснарница. Акациева сянка се движеше зад високата му фигура. Ние се спряхме и поетът успя да ми съобщи че се кани да замине за чужбина. Аз му пожелах щастлив път и ние се разделихме, за да се не срещнем вече никога в живота. Той замина в оная страна, името на която е Вечност. Но умря само онова, което бе в него смъртно. Духа му в неговите творения остава при нас. И все пак безкрайно жално е, че ние не ще видим вече по софийските улици в светъл слънчев ден тази красива фигура — живо въплотение на всичко най-добро в страдалческото минало на България.

И в тези черни за моята родна страна дни аз, руски писател, с душевна скръб споделям дълбокия траур заедно с българския народ.

А. Феодоров

Развигор

Съдържание на брой

38

Бор. Зографов — Новото време и нашето изкуство

Ем. П. Димитров — Рут (подлистник).
Д. Караджов — Концесия за народна опера.
Ив. Камбуров — Петър Райчев (с портрет)
К. Сагаев — Коприлата и шевците на Чеков.
Портрет на В. Кирков по случай участието му в Хамлет и др.

Изрази на всенародната скръб

